

הצעה לפתרון בחינת הבגרות בהיסטוריה 30%

סמל שאלון 22282

מועד קיץ תשע"ז 2017

הפתרון נכתב ע"י

אורית לשם, איילת כהן, טל דינר, נתי פלמר

מצוות מורי רשת החינוך אנקורי

המורים שפתרו את הבחינה מחכים לכם פה

www.ankori.co.il/ask

שאלה 1:

.א.

(1) שלושה ממאפייני עקרון המנהיג :

- "בנובמבר 1922 דיבר היטלר על הציות למנהיג..." , ציטוט זה מבטא את המאפיין של צייתנות מעל לכל לדבריו של הפיהרר, המנהיג העליון, היטלר.
- "מנהיג שאינו מן הסוג הפרלמנטארי", ציטוט זה מבטא את העובדה שהיטלר מעל כל חוק, מעל הפרלמנט, ואין הוא דמוקרטי.
- מאפיין נוסף קשור בעובדה שהיטלר במעמד של אל, אדם שיוביל את גרמניה לשגדוג והצלחה בעולם.

(2) עקרון שלילת הדמוקרטיה : היטלר טוען כי המשטר הדמוקרטי הוא משטר רע שיש לבטל אותו מכמה סיבות :

- מי שהוביל את כתב הכניעה המשפיל של גרמניה ב"הסכם ורסאי" הם נציגי הדמוקרטיה שהוקמה בגרמניה בשנת 1919 (רפובליקת ויימאר).
 - ב-15 שנות המשטר הדמוקרטי בגרמניה לא הצליח המשטר הדמוקרטי להתמודד עם משברים כלכליים והביא לחוסר יציבות פוליטית וחברתית.
 - הערכים המרכזיים בדמוקרטיה, חירות ושוויון, סותרים את תורת הגזע (אין שוויון בין בני אדם והם אינם זכאים לחירות).
- עקרון זה בא לידי ביטוי בציטוט: "מה שיכול להציל את גרמניה הוא הדיקטטורה של הרצון הלאומי..." כלומר יש צורך ומקום לדיקטטורה ולא לדמוקרטיה.

ב. בינואר 1933 היטלר התמנה לקנצלר / ראש ממשלה. הפוליטיקאים חשבו שיוכלו לשלוט בו בשל חוסר ניסיונו, אך במהרה התברר שטעו. היטלר פיזר תוך זמן קצר את הפרלמנט, הכריז על בחירות, ובמרץ 1933 המפלגה הנאצית קיבלה 43.7% מהקולות. מרגע זה החל תהליך "נאציפיקציה", כל גרמניה הפכה להיות נאצית.

הדוגמאות הבאות מסבירות כיצד היטלר מבסס את שלטונו, בתחומים הבאים :

צווים וחקיקה:

חוק ההסמכה : היטלר התאכזב מכך שלא קיבל רוב בפרלמנט (מעל 50%).

הוא פנה לשתי מפלגות, הבטיח להן הבטחות שהופרו בהמשך והצליח להעביר חוק המסמך אותו לחוקק כל חוק שירצה (ללא צורך באישור הפרלמנט), גם אם החוק מנוגד לחוקה. בכך היטלר מבטל את שלטון העם, ולמעשה מבטל את הדמוקרטיה.

איחוד משרת הנשיא והקנצלר: לאחר פטירת הנשיא הינדנבורג באוגוסט 1934 היטלר מבטל את הבחירות לנשיאות, מכריז על עצמו כעל נשיא-קנצלר. הצבא נשבע אמונים להיטלר ולא למדינה.

טרור:

ליל הסכינים הארוכות: למפלגה הנאצית היו שני ארגונים אלימים:

ה-SA, נקראו "לובשי החולצות החומות". אנשים אלימים, שיכורים, מרביתם מובטלים, חיילים לשעבר. הם עסקו בעיקר בפיצוץ הפגנות של מפלגות אחרות ובהפגנת כוח ברחובות. ב-1933 מספרם היה 4 מיליון ובראשם עמד ארנסט רהאם.

ה-SS, נקראו "לובשי החולצות השחורות". כוח מקצועי של לחימה, בעלי השכלה, הנאמנים ביותר להיטלר. בעתיד יהיה להם חלק מרכזי ברצח העם היהודי. בראשם עמד הימלר.

בשנת 1934 דרש ארגון ה-SA מהיטלר למנות את הארגון לגוף המגן הרשמי של גרמניה במקום הצבא, ושהיטלר יבצע רפורמה / חקיקה למען החברה. היטלר הבין שאם הוא לא יטפל בארגון ובמנהיגיו הם עלולים למרוד בו. לאור כך, פנה לארגון ה-SS ש"ינקח את השורות". ב-30 ביוני 1934 ה-SS ערך מסע הרג המוני במסגרתו נרצחו 1,000 בני אדם, מרביתם מהנהגת ה-SA וכן מספר פוליטיקאים שהתנגדו להיטלר.

צעד זה הוכיח עד כמה היטלר חזק וה-SS הוכיח את עצמו כארגון שניתן לסמוך עליו. מתנגדי היטלר הבינו את המסר ונרתעו מלתקוף אותו, וכן הצבא גילה נאמנות להיטלר בכך שהגן מפני מזימת ה-SA. בהורדת כוחו של ה-SA נוטרל למעשה הכוח האחרון שיכול היה להתנגד להיטלר. הקמת מחנות ריכוז: כבר באפריל 1933 הוקם מחנה ריכוז ועבודה ראשון ליד העיר מינכן ("דכאו"). במחנה זה נקבצו אלפי אנשים שהתנגדו למשטר הנאצי, אינטלקטואלים וקומוניסטים. הם עונו שם, הודו במעשים שלא עשו וכו'. לא מדובר במחנה השמדה ולא במחנה בו רוכזו יהודים. בהמשך הוקמו מחנות ריכוז נוספים.

שאלה 2:

א. שנת 1938 היא שנת מפנה במדיניות הנאצים כלפי היהודים, שכן בה החלה אלימות פיזית ישירה כנגד היהודים. שני צעדים בולטים הקשורים להחמרה זו ביחס ליהודים:

- גירוש זבונשין: באוקטובר 1938 גרמניה גירשה 17,000 יהודים בעלי אזרחות פולנית לפולין, אך הפולנים סירבו לקבלם. היהודים "נתקעו" בעיירת גבול בשם זבונשין וסבלו שם מחוסר מחסה וקור. הזוג גרינשפן כתב לבנם הרשל, שהיה סטודנט בפריז, על המצב

ועל הקשיים בזבונשין, ועקב כך הנער נכנס לשגרירות גרמניה בפריז ופצע את אחד מיועצי השגריר, שנפטר לאחר מכן מפצעיו. האירוע מבטא החמרה במדיניות כלפי היהודים שכן זו הייתה הפעם הראשונה שבוצע גירוש מרוכז של יהודים מרגמניה בכמות שכזו. האירוע גרם להגברת מעשי תעמולה וטרור נגד היהודים.

ליל הבדולח: בלילה שבין ה-9/10/11/1938 אנשי SA ו-SS עודדו את הציבור הגרמני לפגוע ביהודים. מאות בתי כנסת הועלו באש, בתי עסק ודירות של יהודים נבזזו, יותר מאלף יהודים נרצחו (למרות שבעיתונות דווח על הרבה פחות). בתום האירוע נלקחו 30,000 יהודים למחנות ריכוז (מחנות תעבודה, לא השמדה) וקנס של מיליארד מרק גרמני הוטל על הקהילה היהודית. האירוע תוכנן מראש כדי לעודד את עזיבת היהודים מגרמניה, אך מעשהו של גרינשפן בפריז נתן את ה"תירוץ" כדי לייצר, כביכול, רושם של תגובה עממית ספונטנית. האירוע מבטא החמרה ביחס כלפי היהודים שכן היה האירוע הראשון בו הופנתה אלימות בקנה מידה כה גדול מצד ההמון, בעידוד המשטר, שהביא לכמות הרוגים כה גדולה מקרב היהודים. האירוע אכן זעזע קשות את היהודים ועד ל-1.9.1939 עזבו את גרמניה כמאה אלף יהודים.

ב. ההחמרה במדיניות הנאצים כלפי היהודים בגרמניה 1933-1939:

בשנת 1933 חיים בגרמניה כחצי מיליון יהודים. מדובר באזרחים עם זכויות ואף כאלו ששירתו בצבא הגרמני והשתלבו בחברה ובכלכלה. ברגע שהיטלר עלה לשלטון הוא החל במדיניות אלימה כלפי היהודים, שאלו היו מטרותיה:

- להפריד את היהודים מהאוכלוסייה הגרמנית.
- לנשל את היהודים מכספם ורכושם.
- להוציא את היהודים מהמשרות הממשלתיות..
- לגרום ליהודים לעזוב את גרמניה.

הנאצים יישמו בהדרגה את המדיניות שלהם מהסיבות הבאות:

ראשית, הם לא רצו שכבר עם עלייתם לשלטון העולם יצפה בפעילותם הקיצונית ויחרים אותם. יש לזכור, מצבה הכלכלי של גרמניה היה בכי רע, אם הייתה נוקטת במדיניות קיצונית, גרמניה לא יכלה לטפל באבטלה, דבר שהיה פוגע בריצוי הבוחרים ובביסוס המשטר.

שנית, גרמניה לא רצתה לזעזע את הצבור היהודי יתר על המידה. חשוב היה קודם לבסס את המשטר, חשוב היה לגרום ליהודים שלא לחשוש למצבם החברתי והכלכלי. אם הדבר היה נעשה, כאשר עדיין האידיאולוגיה הנאצית אינה טבועה בקרב הציבור הגרמני, הדבר היה עלול לפגוע בסיכויים של הציבור הגרמני להיות חלק מהנאציפיקציה כבר מההתחלה.

ניתן להדגים את יישום המדיניות של הנאצים בהדרגה על ידי שתי פעולות שונות :

יום החרם הכלכלי : ביום שבת, ה-1 באפריל 1933, יזמו הנאצים יום שבמהלכו הוצבו אנשי אס.אח. ואס.אס. מחוץ לחנויות של יהודים, משעות הבוקר ועד הערב. הם סימנו את החנויות בכתובות כמו מגן דוד והמילה גיוד (-יהודי), ומנעו מאוכלוסייה גרמנית להיכנס אל החנויות. יום זה פרץ בגלל רצונו של המשטר הנאצי לפגוע ביהודים, זאת מכיוון שמעמדה של גרמניה בעולם ירד מאז עליית הנאצים לשלטון והם האשימו בכך את יהודי העולם. יום זה הסתיים ללא השארת חותם משמעותי, מכיוון שהגרמנים עדיין לא ספגו את רעיונות המשטר הנאצי, והיהודים לא נפגעו מבחינה כלכלית שכן רוב החנויות היו סגורות בשבת. הצעד היה בעיקר סמלי, וסימן תקופה חדשה בחייהם של יהודי גרמניה. לאחר יום זה, מספר מדינות בעולם הטילו חרם על גרמניה כמחאה על יום זה. יש לזכור, לא היה זה צעד אלים (ניפוץ חלונות ראווה היה בעיקר בערים הרחוקות), דבר אשר מבטא את המדיניות המאופקת של הנאצים כלפי היהודים דרך התעמולה כדי שיצליחו לבסס את מפלגתם ללא הפרעות מצד דעת הקהל העולמית.

חוק הפקידות : ב-1933 נחקק חוק זה ולפיו יהודים שהועסקו במשרות מטעם המדינה, פוטרו מעבודותיהם (רופאים בבתי חולים, פקידי ממשל, מורים ומרצים ועוד). אבל, יהודים ששירתו בצבא הגרמני במלחמת העולם הראשונה ואף נפצעו, פנו לעזרת הנשיא הינדנבורג ובהתערבותו נמנעו פיטוריהם. אך, כאשר הינדנבורג נפטר, החוק חל גם עליהם. כיוון שהחוק קבע שרק בעלי דם ארי יוכלו לעבוד במשרות ממשלתיות, הדבר יצר פתיחת מקומות עבודה נוספים למובטלים גרמנים. החוק מבטא את העלייה בהדרגה במדיניות נגד היהודים מתחום התעמולה, יום החרם הכלכלי, לפעולות של חקיקה, חוק הפקידות. אולם, יש לזכור כי האיסור על העסקת יהודים בשלב זה עוסק רק בהעסקתם במשרות מטעם המדינה ולא במשרות בכלל.

שאלה 3:

א. היהודים באזור הגרל גוברנמן סבלו מהמדיניות הנאצית אשר נועדה להשפיל, לבודד ולשבור אותם. הנאצים ידעו שליהודים אין לאן לברוח ובגלל שכבר החלה המלחמה הם פחות חששו מדעת קהל עולמית. כמו כן, הם זכו לתמיכה מהאוכלוסייה המקומית האנטישמית. המשטר הנאצי נקט מס' צעדים שנועדו ליישם את רעיונות ה"סדר החדש" ובראשם האנטישמיות ותורת הגזע. כוונתם הייתה להשמיד את "הורסי התרבות". הצעדים שנקטו הנאצים הם :

תחום הכלכלה: מטרת הנאצים היא לערער את הבסיס הכלכלי של יהודי פולין. רכושם של היהודים הוחרם והועבר לידי הגרמנים. מפעלים ובתי עסק של יהודים נסגרו. חשבונות הבנק של היהודים הוקפאו ורובם עוקלו ע"י הגרמנים. אוסרים על היהודים להחזיק סכומי כסף גדולים וכל היהודים שעבדו במקומות ציבוריים פוטרו.

בתחום האישי (השלטת טרור): היהודים נדרשו לענוד טלאי צהוב וכל בתי העסק היהודיים סומנו. היהודים סבלו מהתעללות והשפלה. חופש התנועה של היהודים הוגבל ונאסר על היהודים לעבור דירה בלי אישור. הכניסה לרחובות מסויימים נאסרה על היהודים ואסור היה להם לשתמש ברכבות. הם נחטפו לעבודות כפייה לפינוי הרחובות מנזקי הכיבוש. על מנת להשפילם, נתנו להם מברשת שיניים לניקוי המדרכה. הם הוכו ברחוב, הופשטו כדי לצחוק על ברית המילה ולגברים תלשו זקנים. בתי כנסת נשרפו וספרי קודש חוללו ברחובות על ידי החיילים הנאצים בכוונה להשפיל את היהודים.

תחום התרבות והדת: על מנת לשבור את הקיום התרבותי, הרוחני והדתי של היהודים נאסר על היהודים ללמוד בבתי ספר ציבוריים. נאסר על היהודים לקיים תפילות ציבוריות ובתי כנסת מחוללים והופכים למחסנים. הנאצים שורפים ספרי תורה ואוסרים על שחיטה כשרה.

ב. ההסבר שנתנו הנאצים להקמת הגטאות (סיבות שיקריות/מוצהרות):

- היהודים מפיצים מחלות ויש לבודד אותם כדי להגן על החברה.
- יש להגן על היהודים מפני הזעם של האוכלוסייה הפולנית האנטישמית.
- היהודים מזיקים למדינה, משתתפים בפעולות המחתרת ובשוד.

מטרות הנאצים בהקמת הגטאות (סיבות אמיתיות/לא מוצהרות):

- **ריכוז ובידוד:** ריכוז היהודים אפשר לנאצים שליטה ופיקוח טוב יותר עליהם. עצם קיומה של חומת הגטו אפשר את בידודם של היהודים מן העולם ומהאוכלוסייה. הנאצים הגבירו את הבידוד על-ידי הפצת שמועות זדוניות בדבר מחלות, מגיפות מדבקות והודיעו כי אסור להתקרב לגטו.
- **ניצול כלכלי- אריזציה של הרכוש של יהודי פולין ועבודות כפייה (החרמות רכוש, ניצול כוח עבודה):** הנאצים נישלו את היהודים מרכושם וגם ניצלו אותם ככוח עבודה זול בתעשיות ובמפעלים שהוקמו בגטו או בסביבתו (עבודות כפייה).
- **הגטו היה אמצעי הכחדה עקיף:** אמצעי קיום בסיסיים נמנעו מהיהודים, כך נגרמה תמותה כתוצאה מרעב, צפיפות, מחסור בתרופות, קור ומחלות. הייתה הרעבה מכוונת (מנת המזון של היהודים הייתה 184 קלוריות ליום). בשנים 1941-1942 מתו 112,000 יהודים בגטאות לודג' וורשה. השלילי של היהודים
- **הגטו נועד לשבור את רוחם של היהודים** (ע"י השפלות ושבירת התקווה), הוא חיזק את הסטריאוטיפ בעיני הסביבה ושימש מימד של הטעיה, כיון שנתפס כשכונה יהודית שהוקמה, לכאורה, ביוזמתם.

האמצעים שבעזרתם פיקחו הנאצים על הגטאות:

- בכל גטו הוקם יודנראט- מועצת יהודים שתפקידה לנהל את הגטו ולתווך בין הנאצים לתושבי הגטו.
- הנאצים הפעילו מערך גדול של מלשינים יהודים שבתמורה למזון העבירו להם ידיעות על מה שקורה בגטו.
- הנאצים הורו ליודנראט להקים כוח משטרה יהודית בתוך הגטאות. הם קיבלו מדים ואלות ועזרו לשמור על הסדר בגטאות, לגבות מיסים, לאסוף אנשים לעבודות כפייה ולהלשין.
- מסביב לגטאות הוקמה חומה עם מגדלי שמירה וסיורים של נאצים ופולנים. את החומה ממנו כמובן מכספי היהודים ופזרו עליה שבוי זכוכיות וגדרות תיל. שערי הגטו היו נסגרים בערב ומי שאיחר נורה למוות.

שאלה 4

א. כשגרמניה כבשה מדינות באירופה במהלך מלחמת העולם השנייה, היו מספר דפוסים של התייחסות מצד האוכלוסייה המקומית ליהודים. דפוס פעולה אחד של האוכלוסייה המקומית כלפי היהודים המופיע בקטע הוא שיתוף פעולה עם הנאצים. אנשי האוכלוסייה המקומית ולעתים אף גורמים רשמיים סייעו לנאצים במציאת יהודים, בהלשנה ואף בהשתתפות במעשה הרצח. חלק עשו זאת בשל אנטישמיות, חלק בשל הרצון לקבל מהגרמנים תגמול כגון כסף או מזון, וחלק בכדי להשתלט על רכוש היהודים ההרוגים.

הציטוט "פלוגות המשטרה ההולנדית...אוסרות יהודים במאותיהם, יום ולילה" מראה כי המשטרה בהולנד סייע לגרמנים במציאת יהודים ואסרה אותם. הציטוט "בלשים הולנדים סופחו למשטרת הביטחון הגרמנית" מראה כי המשטרה הגרמנית קיימה שיתוף פעולה מלא עם גורמי הביטחון הגרמנית אל מול היהודים. הציטוט "הוקמה "יחידת עזר משטרתית" של מתנדבים ובה כאלפיים מחברי "פלוגות הסער" של המפלגה הנאצית ההולנדית ומן האס-אס ההולנדי...רוב המרגלים שעשו רווחים נאים מהלשנה על יהודים מסתתרים נמנו עם שורתיהם". מעיד אף הוא על שיתוף פעולה בין גורמים רשמיים, ומלמד גם על המניעים למעשה – אם בשל תגמול ואם בשל הזדהות עם האידיאולוגיה הנאצית.

דפוס פעולה נוסף של האוכלוסייה המקומית כלפי היהודים היה פסיביות וחוסר מעורבות, "הרוב הדומם". הרוב המוחלט של האוכלוסייה המקומית שתק ולא עשה דבר כדי לסייע ליהודים. הסיבה לכך היא שהאוכלוסייה חששה שאם הנאצים או מקומיים אנטישמיים יגלו על העזרה ליהודים, הדבר יוביל לפגיעה בהם: שליחה למעצר, למחנה ריכוז או מוות. ולכן העדיפה לשרוד את המלחמה ולא לסייע ליהודים.

ב. יחסה של האוכלוסייה המקומית כלפי היהודים הושפע ממספר גורמים:

- 1) מידת הכיבוש הנאצי במדינה – ככל שהנאצים שלטו במדינה בצורה יותר הדוקה, כך הסיכוי של יהודים לשרוד נמוך יותר. למשל, עד מרץ 1944, הנאצים לא כבשו את הונגריה.

- יהודים לא הוכנסו לגטאות ולא נשלחו להשמדה. ממרץ 1944 הונגריה נכבשה ובין החודשים מאי-יוני, בזמן של 54 יום, נשלחו לאושוויץ קרוב לחצי מיליון מיהודי הונגריה.
- (2) מידת האנטישמיות – ככל שהמדינה הייתה יותר אנטישמית, הסיכוי לשרוד היה נמוך יותר. למשל, פולין הייתה מדינה מאד אנטישמית, העובדה היא שמתוך כ-3 מיליון יהודי פולין שרדו 60,000 בלבד (כ-2%).
- (3) קרבה למדינה ניטרלית – ככל שהמדינה הייתה קרובה למדינה ניטרלית, הסיכוי לשרוד היה גבוה יותר. למשל, כשהאוכלוסייה בדנמרק הבינה שהנאצים מתכוונים לקחת את יהודי המדינה להשמדה, כל האוכלוסייה הדנית התגייסה והעבירה 7,500 יהודים לשבדיה הניטרלית, חיי הקהילה כולה ניצלו ועל כן דנמרק כמדינה קיבלה תואר של חסידת אומות עולם.

שאלה 5:

א. המורדים היו בוגרי תנועות הנוער והצעירים שפעלו בגטאות שברחבי אירופה. הסיבות שדווקא הם היו המורדים:

הם כבר היו מאורגנים בתנועת הנוער והמבנה הארגוני הקל על תכנון המרד.

הם היו צעירים, בריאים וחסרי משפחות ולכן יכלו לפעול ללא דאגה.

בוגרי תנועות הנוער התנגדו כבר מההתחלה לשיתוף הפעולה עם הנאצים והיודנראט.

למורדים היו מספר קשיים ועימם הם התמודדו:

ראשית, למורדים הייתה נחיתות מבחינת אמצעי נשק, אמצעי לחימה, לעומת הצבא הגרמני שלו נשק רב ומגוון. כדי להתמודד עם קושי זה המורדים הבריחו אל הגטו נשק ובנוסף ייצרו בעצמם אמצעי לחימה כגון בקבוקי תבערה.

שנית, בגטאות היו מלשינים יהודים אשר בתמורה למזון סיפרו לנאצים על תכניות שונות בגטו. על מנת להתמודד עימם, המורדים פעלו בצורה ממודרת ואף באו חשבון עם כאלו שהתנגדו להם, דוגמת המחותרת בגטו ווארשה אשר הוציאה להורג את מפקד המשטרה היהודית יוסף שרנסקי.

שלישית, למורדים היה קושי גדול בהתמודדות הפיזית והמתמדת, אשר דרשה מזון, לעומת הכוחות הרעננים של בצבא הגרמני. לשם כך, הצטיידו מבעוד מועד במזון, ויתרה מכך, היו מכינים לחמים ואופים לצנימים, אשר מחזיקים זמן רב יותר, שסייע למורדים.

ב. הסיבות להצטרפות של לוחמים יהודים לצבאות בעלות הברית במלחמת העולם השנייה:

חובת גיוס – היהודים חויבו להתגייס כמו כל אזרח אחר במדינה.

נקמה – הלוחמים רצו להתגייס לצבא כדי לנקום את רצח היהודים.

רצון להציל – הלוחמים רצו להיות בין משחררי המחנות שבהם הוחזקו היהודים.

תנאי מחיה – אנשי צבא קיבלו אספקה מסודרת של אוכל ומחסה, דבר שלא היה מובן מאליו בעת מלחמה.

ללוחמים היהודים הייתה סכנה גדולה יותר מלוחמים אחרים מהסיבות הבאות:
ראשית, בקרב לוחמי צבאות בעלות הברית (ברה"מ למשל) שירתו גם אנטישמיים, והמפגש שלהם הוליד לא פעם עימותים על רקע זה, שלוו במעשי אלימות קשים.
שנית, באם נפלו יהודים בשבי, הרי שגורלם אכזר יותר מאשר ללוחמים אחרים, וזאת בשל יהדותם.

שאלה 6:

הפתרון הסופי

א. כמעט שנתיים לאחר פרוץ המלחמה, בקיץ 1941, גרמניה מפרה את הסכם "ריבנטרופ-מולוטוב" ופולשת אל ברית המועצות ("מבצע ברברוסה"). השינוי במדיניות של גרמניה עם הפלישה לברית המועצות הוא שעד ה-22/6/1941 אין רצח ישיר והמוני של יהודים. הרצח הוא עקיף (עקב רעב, מחלות, קור, עבודות כפייה, התעללות ועוד). החל מפלישת גרמניה לברה"מ מתחיל הרצח ההמוני והישיר של העם היהודי ("הפתרון הסופי"). הקשר בין הפלישה לבין תחילת ההרג ההמוני הוא ישיר – מרגע תחילת הפלישה, מתחילה גם ההשמדה ההמונית. הגורמים לשינוי זה:

- **כמות של 2-4 מיליון יהודים:** כשהגרמנים פלשו לברה"מ הם היו עסוקים במלחמה, לא היה זמן להקמת גטאות כמו בפולין, ולכן פנו לפתרון המהיר (רצח ולא ריכוז).
- **מימוש עקרון הסדר החדש:** במסגרת העיקרון יש להפטר מאוכלוסיות בלתי רצויות. היהודים הם חלק מאוכלוסיות אלו ולכן צודק לרצוח אותם.
- **זיהוי היהודי כקומוניסט:** הנאצים טענו שהיהודים הם שהמציאו את הרעיון הקומוניסטי שמטרתו למנוע מהגזע הארי לשלוט, ולכן מוצדק לרצוח אותם.
- **עזרה מצד עמים אנטישמיים:** חלק מהעמים בברה"מ (כמו האוקראיניים והליטאים) שמחו לקחת חלק ברצח היהודים והיו גורם מסייע.

ב. בזמן ביצוע הפתרון הסופי החלו להגיע ידיעות לגטו על היעד אליו נשלחים היהודים ברכבות ועל ממדיי ההשמדה. כשאלה מגיעות מוצאים עצמם חברי היודנראט עומדים אל מול דילמות מוסריות שונות. שתיים מן הדילמות הן:

- **האם לספר על ההשמדה או לשמור על המצב הקיים?**: לרוב ראשי היודנראט שמעו ראשוניים את הידיעות בדבר ההשמדה ואז הם עמדו מול דילמה האם לספר לתושבי הגטו על ההשמדה או האם להמשיך לשמור בסוד. השיקולים שעמדו מול עיניהם היו שמצד אחד, חלקם הרגישו חובה להיות אמינים וגלויים עם אנשיהם ולספר להם את האמת. מצד שני, אם יספרו, הרוח החיובית שאולי עוד נשארה בגטו והמורל של התושבים ירד, דבר שיכול להרוס את הגטו עוד בטרם יעלו על הרכבות. עוד שיקול הוא שאם יספרו עלול להתחיל מרד מול היודנראט או גם שהיהודים יכולים לעשות מהומות ולהתנגד בזמן אקציה ולפני כן.

- **את מי לשלוח?** ברגע שנודע הדבר כי השילוחים הולכים להשמדה, היודנראט עמדו מול דילמה קשה מאד והיא את מי לשלוח לרכבות. האם לשלוח את החזקים והבריאים שאולי יוכלו לשרוד? לקפוץ מהרכבת? להציל את עצמם? או שמא כדאי לשלוח את החולים והזקנים שגם ככה ימותו במוקדם או במאוחר בגטו. אם ישלחו את החזקים- הגטו יאבד כוח אנושי חשוב ואם את החולים- הם בטוח ילכו להשמדה ואין סיכוי שאולי ינצלו.